

Sikimić, Biljana – Ašić, Tijana (ed.): The Romance Balkans. Collection of papers presented at the international conference The Romance Balkans, 4–6 November 2006. Belgrade: Institute for Balkan Studies SASA 2008. 386 str. ISBN: 978-86-7179-060-4.

Balkanologický institut Srbské akademie věd vydal svou další publikaci, tentokrát sborník z mezinárodní konference The Romance Balkans, která se konala v listopadu 2006 v Bělehradě a která byla zaměřena na širokou tematiku románských jazyků na Balkáně. Stejný název nese i recenzovaný sborník, sdružující 25 příspěvků, které byly na této konferenci předneseny. Jak zdůraznily samy editorky v předmluvě, i přes romanistický název sborníku zůstává jeho podstatnou složkou slavistika. Většina příspěvků se totiž zabývá nejrůznějšími vztahy románských jazyků (rumunštiny, arumunštiny, jazyka sefardských židů (ladino), italštiny, francouzštiny) k některému ze slovanských jazyků či dialektů na Balkáně.

Sborník je rozdělen na dvě části: první (*Etymology and Language History*) sdružuje příspěvky diachronní, druhá (*Language Contact*) obsahuje povětšinou příspěvky kontaktologické, sociolingvistické a antropolingvistické. Sborník je tak poměrně široce rozkročen po metodologické stránce a nutno hned dodat, že i kvalitativně.

Každý z oddílů knihy je uveden jedním příspěvkem spíše teoretického charakteru, přičemž obě tyto vstupní stati se týkají téže tematiky. V poslední době se v balkanologii objevuje řada teoretických prací (viz zejména Hinrichs 2004a, dále např. Hinrichs 2004b, Stern 2006) volajících po novém přístupu k staré otázce, již samozřejmě nemůže být v balkanologii nic jiného než otázka kontaktu jazyků na Balkáně. Tímto novým přístupem má být v zásadě sociolingvistická interpretace celé problematiky. Kontakt jazyků na Balkáně se začíná srovnávat s procesy pidžinizace a kreolizace (ba i dekreolizace), které se doposud zkoumaly spíše u jiných skupin jazyků ve světě. Toto zkoumání může mít přitom jak podobu vývojovou, diachronní (takový je právě text K. Steinkeho *Contribution of Latin to the Balkansprachbund*), tak podobu synchronní (a to je příklad příspěvku Ch. Vosse *Romanisch-slawische Sprachkontakte: Balkanisierung, Akkomodation oder Gegenakkulturation?*). Ruku v ruce s tímto pojetím jde i rozšiřování balkanologie jako disciplíny, respektive její zasazování do širších souvislostí. Místo balkanologie se pak razí termín Südosteuropa-Linguistik, a ta se má zase stát integrální součástí programu označovaného jako Eurolinguistik.

Ostatní příspěvky sborníku se zabývají konkrétními, úzce vymezenými tématy. H. Schaller poukazuje na téma románského vlivu na bulharštinu, patrného v gramatice i lexiku, a vytyčuje jako hlavní úkol v této oblasti přesnější prozkoumání geografických a chronologických okolností (*Balkanromanischer Einfluss auf das Bulgarische*). A. Falileyev se na příkladu segmentu *mal* ‚kopec‘ vyskytujícího se v toponymech na Balkáně i na Iberském poloostrově zamýšlí nad starými i nejnovějšími teoriemi o neznámém substrátu, ať už považovaném za indoevropský či ne (*Roman and Pre-Roman: The Balkans and Hispania. The Case of mal*). M. Kalezić rozšiřuje pojednáním o puškvorci řadu svých příspěvků z poslední doby zabývajících se reflexy latinských jmen rostlin v srbochorvatštině (*Calamus (reflexes of Latin names as designations for the plant species Acorus calamus L. in Serbo-Croatian language)*). L. Dimitrova-Todorova určuje několik bulharských nářečních slov (*sokáčél* ‚úzká ulička‘, *sorič* ‚opékané vepřové‘, *stjáva* ‚lepenková vánoční hvězda‘, *sukáčyca* ‚kuchařka‘, *falós* ‚pyšný, chvástavý‘, *fáša* ‚široký kožený pás apod.‘) jako výpůjčky z rumunštiny (*Sur l'etymologie de quelques mots d'emprunt roumains en bulgare*). Několika rumunismy v bulharštině se zabývá i T. At. Todorov (*Trois mots d'emprunt roumains dans les parlers bulgares: корница, пѣѣ, трантувам*). Dva příspěvky se věnují rozboru starších vědeckých prací vzniklých v 17.–18. století: A. Kretschmer pojednává o pohledu na původ některých etnonym a toponym Balkánu, jak se zrcadlí v církevněslovanské kronice, kterou napsal počátkem 18. století Đ. Branković (*Djordje Branković as etymologist: ethnonyms and toponyms in the Balkans*) a M. Ljubičić referuje o některých italianismech ve dvoudílném latinsko-chorvatském a chorvatsko-latinském slovníku I. Belostence ze 17. století (*Geosynonyms in the seventeenth-century Croatian dictionary. About some Italianisms*).

Většina příspěvků druhého oddílu se věnuje „malým etnickým skupinám“ na Balkáně a jejich jazykům či nářečím. Hned čtyři se zabývají arumunštinou (makedorumunštinou). X. Ylli uvádí nesoustavně a bez jakýchkoli souvislostí několik jazykových faktů, které mají svědčit o vlivu arumunštiny na jazyk slovanské menšiny podél východní hranice Albánie (*Aromunische Interferenzen in den slavischen Minderheiten Albaniens*). O poznání systematictější a zajímavější je podobně zaměřená studie A. N. Soboleva, který se pokouší několik gramatických rysů, především vyjádření přímého objektu pomocí předložky, okrajové využití instrumentálu a fungování slovesa ‚být‘ jako transitiva, v některých srbských a makedonských dialektech připsat vnějšímu arumunskému vlivu (*On some Aromanian grammatical patterns in the Balkan Slavonic dialects*). T. Kahlovi slouží příkladem arumunštiny k obecnějším úvahám o zániku jazyků (*Does the Aromanian have a chance of survival? Some thoughts about the loss of language and language preservation*), zmiňuje některé modely popisující proces vymírání jazyků a zabývá se faktory, které při tom hrají roli (způsob života společnosti, intenzita jazykového kontaktu, náboženství, prestiž jazyka, kódovací funkce jazyka, ekonomická závislost). K. Anovska se zabývá specifickým druhem arumunsko-makedonského bilingvismu, kdy lidový vypravěč přepíná mezi oběma kódy s ohledem na bilingvní posluchačstvo (*Sociolinguistic aspects in the Aromanian folk tales*). A. A. Plotnikova zjišťuje, jak se v jazyce ruských vesnic v Rumunsku osídlených tzv. starověrci odráží (nehojně) přejímání prvků lidové kultury rumunské (*Russian-Romanian contacts in folk culture in the Balkans*). P. Assénnova a V. Aleksova zkoumají některé balkanismy (udržení aoristu, analytické futurum a kondicionál) v dákorumunských a arumunských nářečích v Bulharsku a dospívají k závěru, že tyto rysy nelze připsat vnějšímu bulharskému vlivu (*Observations sur la « romanité balkanique » en Bulgarie*). Zde je zajímavé například to, že považují archaický rys – udržení aoristu – za balkanismus, vždyť k balkanismům se obvykle řadí rysy inovační. Tři příspěvky se zabývají specifickou menšinou tzv. Bojášů (ang. Bayash/Boyash); etnicky jde o Romy, hovoří však původem rumunskými dialekty a většinou i místním slovanským jazykem. A. Sorescu-Marinković popisuje a srovnává jejich dialekty v chorvatských oblastech Baranja a Medjmurje (*The Bayash in Croatia: Romanian vernaculars in Baranja and Medjmurje*). B. Sikimić popisuje jejich minulost i současnost v Bosně a Hercegovině, kde jsou též nazýváni Karavlaši (*Karavlahs in Bosnia and Herzegovina today*). C. Leschber zkoumá jejich jazyk (se specifickým míšením s prvky srbskými a německými) a generačně se lišící postoje k němu u nositelů těchto dialektů, kteří se přestěhovali do Berlína (*Romanian-Serbian code-mixing phenomena*). M. Petrović Rignault v materiálově bohatém příspěvku analyzuje původem slovanský slovesný prefix *do-* v rumunštině, který se podle ní postupně gramatikalizuje ve vidový prostředek vyjadřující dokonavost (*Do- : étude d'un préfixe verbal en valaque*). I. Söhrmann se pokouší vysledovat u třech druhů vyjádření genitivu v rumunštině (koncovkou, pomocí předložky, juxtaposicí) rozdíl v hloubkových významech (*A cognitive approach to case-marked and prepositional genitival constructions in Romanian*). J. Filipović a I. Vučina Simović průzkumem především žurnalistických textů, které se vyjadřovaly k identitě sefardského etnika, dospěly k názoru, že na zkonstruování etnické identity sefardských židů měly větší podíl kulturní (např. náboženské) faktory než faktor jazykový (*Language and identity among the Sephardim in the territory of the former Yugoslavia*). A. Jovanović a M. Matić přicházejí s nepřekvapivým poznatkem, že rychlost a kvalita učení se cizímu jazyku, zde konkrétně španělštině bělehradskými Srby, je různá v závislosti na způsobu osvojování, zde konkrétně v rozdílu řízené výuky a nezřízeného sledování telenovel (*Language acquisition through exposure to Hispanic telenovelas: an excuse?*). T. Ašić a V. Stanojević zkoumají různou míru osvojování si francouzského temporálního systému srbskými, rumunskými a romskými sezónními pracovníky (*L'emploi des temps verbaux chez les locuteurs non-natifs du français – le cas de gasterbeiters serbes, valaques et tziganes*). T. Šotra shrnuje dějiny vlivu Francie a francouzštiny na Srbsko a srbštinu (*Autour de la francophonie et de la francophilie en Serbie*). Konečně J. Vučo podává přehled o současném stavu vyučování italštině v Srbsku a Černé Hoře (*Foreign language policy: the Italian language in Serbia and Montenegro today*).

Na jednotlivých příspěvcích sborníku je asi nejzajímavější sledovat různou míru ochoty jednotlivých autorů vykládat změnu v jednom jazyce vlivem jiného jazyka, s nímž je v kontaktu. Leckdy je přitom až zarážející, jak někteří autoři bez váhání přisoudí vznik určitého jevu v daném jazyce vlivu sousedního jazyka. Například Schaller připisuje analytické vyjádření futura a stupňování v bulharštině románskému vlivu a ústup infinitivu tamtéž vlivu řeckému, aniž by nějak blížeji tyto jevy zkoumal či aniž by vycházel z nějaké konkrétní teorie vysvětlující jazykovou změnu. Podobná absence teorie je patrná u Soboleva: shledá se paralela v určitých jazykových prostředcích u více jazyků a naráz je jeden z nich považován za zdroj inovace a ostatní jazyky za jím ovlivněné. Myslím si, že v tomto ohledu je přitom nejlépe vyjít z přístupu pražské školy k otázce působení vnějších činitelů na jazyk. Pražská škola pojímá tento problém v zásadě tak, že faktorům vnějším (například geografickým) připisuje roli iniciativní (jsou impulsem pro nastolení jistého jevu) a faktorům vnitřním roli regulativní (rozhodují, zda k tomu skutečně dojde). Jinými slovy, ke změně může dojít, jen pokud není v rozporu se strukturálními poměry daného jazyka (viz např. Vachek 1962; konkrétně jsem se toto stanovisko pokusil zastávat i na příkladu vzniku členu v rumunštině, viz Boček 2006).

Závěrem je třeba uvést podstatnou informaci, že celý sborník je volně ke stažení na webových stránkách Balkanologického institutu, kde je ostatně zpřístupněna i řada dalších nových i starších publikací (například včetně posledních pěti čísel časopisu *Balkanica*), a jejichž návštěvu lze proto každému balkanistovi vřele doporučit (<http://www.balkaninstitut.com>).

Literatura

- Boček, V. (2006): Člen v rumunštině. In: *Rara Avis II. Zborník z 2. a 3. medzinárodnej konferencie študentov a doktorandov Trnava, apríl 2005, 2006*. Trnava, 101–106.
- Hinrichs, U. (2004a): Südosteuropa-Linguistik und Kreolisierung. *Zeitschrift für Balkanologie* 40, 17–32.
- Hinrichs, U. (2004b): Orale Kultur, Mehrsprachigkeit, radikaler Analytismus: Zur Erklärung von Sprachstrukturen auf dem Balkan und im kreolischen Raum. Ein Beitrag zur Entmystifizierung der Balkanlinguistik. *Zeitschrift für Balkanologie* 40, 141–174.
- Stern, D. (2006): Balkansprachen und Kreolsprachen: Versuch einer kontakt-typologischen Grenz-ziehung. *Zeitschrift für Balkanologie* 42/1–2, 206–225.
- Vachek, J. (1962): K otázce vlivu vnějších činitelů na vývoj jazykového systému. *Acta Universitatis Carolinae – Philologica* 3 (*Slavica Pragensia* IV), 35–46.

Příspěvek vznikl v rámci projektu MŠMT ČR LC546.

Vít Boček
vitbocek@gmail.com

Stojko Stojkov: Izbrani ezikovedski trudove. Ed.: V. Radeva. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, Sofija 2008. 444 str. ISBN: 978-954-07-2612-0.

Maksim Mladenov: Dialektologija. Balkanistika. Etnolingvistika. Ed.: G. Kolev, D. Mladenova, O. M. Mladenova. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, Sofija 2008. 850 str. ISBN: 978-954-07-2684-7.

Bulharské univerzitní nakladatelství Sv. Kliment Ochridski vydalo v předcházejícím roce v edici *Lingvistično nasledstvo* výběry z děl dvou významných bulharských jazykovědců – Stojko Stojkova a Maksima Mladenova.

V prvním souboru *Izbrani ezikovedski trudove* je čtenáři formou vybraných článků představena vědecká práce bulharského dialektologa, fonetika a lexikologa Stojko Stojkova (1912–1969). Kapi-